

ANTONÍN PITTNER - dokončení

Opusťme nyní běžné obecní záležitosti, jež se s odstupem času zdají být méně významné, třebaže jejich řešení vyžadovalo mnoho času a rozvahy, a věnujme pozornost poměrům národnostním.

Polná byla již dávno zcela českým městem, úřední řeči však byla němčina a k ní se hlásili též Židé. Některé vesnice v okolí byly ryze české, některé smíšené, s některými německými kolonisty, jiné byly zcela německé. Na Štöcku byl německý živel početnější a působením tvrdých a nevraživých jihlavských Němců i útočný. Ti v roce 1871 zahájili boj o rozdělení polenského okresního úřadu, k němuž patřilo mimo Polnou a jejího okolí i celé Štöcko.

Polenští se samozřejmě bránili a obrátili se i na mistodržitele. Byli ubezpečeni, že při stávajících poměrech okres rozdělen nebude.

V roce 1874 však vyhověla zemská školní rada žádosti polenských Židů, aby jejich škola byla německá a udržovaná polenskou obcí. Obecní rada byla postavena před hotové rozhodnutí, a ač nesouhlasila, nemohla se bránit.

V téže době probíhalo dláždění městských ulic, byly zřízeny dvě kašny, vystavěna silnice k Věžnicím a zakoupen dům č. 113 pro budoucí novou budovu školy.

V pamětní knize se dočteme, že A. Pittner založil hospodářský spolek a i v dalším volebním a funkčním období zůstal v jeho čele. Příští rok na jaře byly na Horním městě vysázeny dvě řady lip a lze říci, že Pittnerova snaha osázet ve městě i okolí všechna vhodná místa stromovím, byla i ve své době vítána.

Jihlavští a štočtí Němci stále více usilovali o rozdělení polenského okresu. Pittner a notář Pelikán jeli do Vídně, aby na ministerstvu této snaze učinili přítrž. Byla to druhá cesta do Vídně v této věci (první v roce 1871) a opět úspěšná. Po návratu odjel A. Pittner do Českých Budějovic na schůzi zájemců o novou železniční trať. Železnice měla vést z Českých Budějovic přes Jihlavu, Polnou, Žďár nad Sázavou a Poličku až do Pruska. Pittner návrh podporoval a účastnil se i dalších jednání.

V roce 1876 pokračovala Pittnerova práce ve věcech veřejných a obecních. Vedl deputaci ke krajskému hejtmanu baronu Voithovi do Čáslavi a předal mu diplom čestného občana města Polné. Voith hodně pomohl městu i jeho občanům po požáru v roce 1863 i později, a Polenští mu chtěli poděkovat. Byl v tom i kus diplomacie, jihlavští Němci měli stále chuť na část polenského soudního okresu, a tak zastupci města hledali pomoc a oporu.

V témže roce proběhly obecní volby, ale měnili se jen někteří členové výboru. Purkmistrem byl zvolen opět A. Pittner, stál v čele zastupitelstva již jedenáct let.

Dvě zprávy, které Pittner zapisoval do kroniky v roce 1881, jsou plny opravdového žalu. První zaznamenává požár Národního divadla v Praze a uvádí, jak polenská obec, spolky a jednotlivci přispívali na jeho znovuvybudování. Druhá zpráva hovoří o rozdělení okresního úřadu na polenský a štočský soudní okres. Německá snaha vyhrála, Štoky získaly soud. Snaha obecního

zastupitelstva, a hlavně Pittnera, přišla vniveč.

Dalším úkolem, který si Pittner stanovil, bylo postavení nové školy. Již v roce 1874 učinilo zastupitelstvo první kroky k tomu, aby po dobu deseti let smělo vybírat daň z piva a lihu ve prospěch stavby nové školní budovy. Žádost šla k zemskému sněmu a musel ji schválit i císař. Město žádalo větší subvence, úspěšně pomáhali Pittnerovi osobní přátelé, kteří příležitostnými dary zvyšovali základní jistinu. K původnímu domu č. 112 (někdejší sbor Českých bratří) byly přikoupeny další tři domy, plány vypracoval stavitel Klusáček a začalo boření a příprava stavby.

V té době postihlo Pittnera chrlení krve a vypadalo to, že se dokončení stavby nedočká. Ale dobrá léčba, péče rodiny a především jeho pevná vůle mu vrátily zdraví zpět. A tak hned začal podnikat kroky, jak ve škole vše zařídit pro vyučování a jak školu po všech stránkách dobře vybavit.

Dál se zúčastňoval veřejného a spolkového života, zvláště ochotnického a pěveckého. V Besedě vedl debaty o četbě, vedl knihovnu. Věnoval se soukromým školním sbírkám, z nichž později vzniklo městské muzeum. Projevoval zájem o volby do říšské rady, zajistil pro Polnou průmyslovou školu pokračovací a 3 třídy měšťanské školy pro chlapce.

V obecních volbách se vyměnili někteří členové zastupitelstva, ale Pittner dále zůstal purkmistrem. V září 1882 jel v čele deputace do Vídně poděkovat polenským rodákům Janu a Karlovi Varhánkovým za přízeň a pomoc městu. Jan Varhánek daroval městu rybník a Karel se domluvil s Pittnerem, že Polné zajistí opatrovnu. Nejprve budovu a zahradu, později při přestavbě že poskytne další pomoc. Za tento velký dar, který vzešel hlavně z přímého jednání mezi Pittnerem a Var-

hánkem, byli oba Varhánkové jmenováni čestnými občany města Polné.

Přípravné práce na opatrovně počaly v dubnu a město mělo dvě velké stavby, školu a opatrovnu. Zaměstnalo se velké množství zedníků, řemeslníků a jiných dělníků, lidé měli slušný výdělek a Pittner nemusel vyhledávat pro ně práci takřka uměle, např. čištění rybníků, opravování a děláání cest atd.

Svěcení a předání školy do užívání znamenalo připravit velkou slavnost, při níž měl Pittner několik funkcí. V jeho kronice je o tom dlouhá a podrobná zpráva, plná velké radosti, že sen se splnil.

Další rok přinesl velkou ztrátu - zrušení polenského hejtmanství. Obecní i okresní zastupitelstvo písemně protestovalo, Pittner jel s okresním starostou Plevou do Vídně. Tam jim pomohli čeští poslanci v čele s Riegrem a u ministra Taffela zařídili vše ve prospěch města. Zbývalo ještě pražské zastupitelstvo, a tak se Pittner s Plevou vydali do Prahy. I tam byl výsledek jednání kladný. Za pouhých 14 dní však došlo opačné rozhodnutí. Bylo z míst nejvyšších, z kanceláře císaře, a nedalo se nic dělat. Byla to pro Polnou těžká rána. Pittner dělal vše, co mohl, ale německé tlaky byly silnější.

Radost mu udělalo dokončení budovy Varhánkova ústavu, ale i o její otevření musel bojovat. Okresní školní rada otevření nepovolila, a tak se Pittner obrátil přímo na zemskou školní radu a zde povolení získal. K otevření opatrovny došlo 3. května 1885 a jsou zachovány dopisy i telegramy, jimiž četní rodáci a Pittnerovi přátelé městu blahopřejí. Záštitu nad opatrovnou převzal K. Varhánek, městský lékař MUDr. Karas byl ustanoven správcem a na Pittnera zbyla veškerá práce.

Roky 1885 a 1886 přinesly trochu radosti. Z voleb v roce 1885 vzešel jako

purkmistr, přátelé posílají jako gratulaci peněžité dary, z nichž jsou tvořeny nadace a podporování jednotlivci. Také místní občané předávají Pittnerovi své dary na ošacení chudých dětí, na otop chudině, pro nemocnici, na opravu kostelů sv. Barbory a sv. Kateřiny.

Vzdor všem snahám však Polná nemohla poskytnout svým obyvatelům obživu tak, aby žili v dostatku. Nebyl průmysl, soukenictví upadlo, a řemesla utrpěla zrušením okresního úřadu v r. 1884. Na všem byla cítit konkurence míst ležících na železnici.

Polenští odcházejí za chlebem jinam, několik rodin odjelo do Ameriky, snižoval se počet obyvatel.

V té době přišel do Polné na odpočinek Pittnerův přítel P. Pojmon, odložil své dosavadní funkce a začal Pittnerovi pomáhat. Zřídil nové nadace a získával pro Polnou další dary.

Politická situace v zemi se přiostrhovala, vrcholil boj mezi staročechy a mladočechy, a to nejen v Praze, ale i na venkově. V Polné se vytvořily dva tábory, neschopné spolupráce. Když byla do Prahy svolána schůze důvěrníků obcí a okresů, které se účastnilo 800 osob, byli mezi nimi Pittner a další dva zástupci města. Mladočeši však nepřišli, schůze vyzněla naprázdno, disharmonie pokračovala. A také v Polné stály proti sobě dvě strany.

26. listopadu 1888 radostně oslavil se svou manželkou Leopoldinou zlatou svatbu, půl století společného života. Z tohoto svazku vzešlo deset dětí. S nadějami a radostí je brali do náruče, s bolestí v srdci se s pěti z nich loučili.

Paní Pittnerová byla dobrým duchem rodiny, domu i obchodu, její manžel hybnou silou svého podniku i celého města. K přáním od nejbližší rodiny se připojilo velké množství gratulantů, městské

zastupitelstvo přijelo ve dvou kočárech a svým slavnostním vystoupením oba oslavence potěšilo.

3. prosince proběhly volby do představenstva obce a výsledek byl překvapující. Poprvé od roku 1865 nebyl Pittner zvolen purkmistrem. V souladu se současnou politickou tendencí převládli na radnici mladí, starších či starých zůstala jen třetina. To se Pittnera velmi bolestivě dotklo. I když uznával, že mládí má mít stejná práva jako stáří, že práva mladých musí být respektována, aby byla spolupráce úspěšná a výsledky dobré, s postupem voličů však nesohlasil. Záludná zákulisní hra, dobře promyšlená a připravená, vykonala téměř rázem to, co nemoc ani stáří nedokázaly. Průbojný, houževnatý Pittner začal ztrácet duševní svěžest. V jeho zápisech se objevuje hořkost. Pak ale přece jen našel dost síly, aby se rozepsal o všem, co je v zájmu města.

Jedním takovým počinem byla parostrojní cihelna mezi Polnou a Dobronínem, kterou vybudoval Pittnerův syn Jaroslav a která v té době dobře prosperovala. Pozornost věnoval i ochotnickému divadlu, již ne jako herec a režisér, jak tomu bylo před lety, ale jako věrný přítel, a s uspokojením zaznamenal pojmenování divadelního spolku jménem českého krále Jiřího Poděbradského.

V roce 1890 Pittnera zaujalo ustavení okrašlovacího spolku Viktorin a jeho snaha o zakládání městských parčíků a zvelebení celého města.

5. října 1890 zemřela paní Leopoldina a její pohřeb za mohutné účasti občanů dokázal, jak byla oblíbená, a stvrdil, že i A. Pittner zůstal pro většinu spoluobčanů tím, čím byl před posledními volbami.

V roce 1891 se pozastavil nad zrušením opatrovny, kterou přeměnili v sirotčinec, a v následujících letech velmi pozorně

sledoval opravu děkanského chrámu a špitálského kostela. Těšila ho úprava kalváreckého kopce, kterou provedl jeho přítel P. Pojmon, měl radost z dokončení soch sv. Petra a sv. Pavla, jež od roku 1707 stály v chodbě kostela Nanebevzetí P. Marie a nyní byly umístěny před budovou.

4. června oslavil osmdesátiny a již předtím napsali jeho přátelé dlouhý životopisný a oslavný článek do Hlasu národa. V závěrečném odstavci se snažili omluvit neuvážlivý čin z roku 1888.

V následujícím roce sledoval z oken svého domu (v němž obchod již vedl

manžel jeho dcery Boženy Augustin Vitek) stavbu věže děkanského chrámu, těšil se ze zřízení Městské spořitelny, druhého místního peněžního ústavu (první, Občanskou záložnu, zakládal sám).

V prosinci 1894 zaznamenal výsledky polenských voleb, a pak zapisoval již jen to, co ho zajímalo osobně, ač i to bylo hodno zájmu všech a dnes zajímá i nás.

Jeho ruka slábla a v úterý 24. srpna 1897 Antonín Pittner, nejvýznamnější osobnost našeho města v celém 19. století, zemřel.

Prameny:

kolektiv autorů: POLNÁ 1242-1992, vydal Městský úřad Polná, 1992

PITTNEROVÁ, Vlasta: Starodávne obrázky, vydalo nakladatelství Romance, 1990

POJMON, František: Polná, vydalo nakladatelství Romance, 1991

RÉRYCH, Břetislav: Obyvatelé a rodáci polenští, vydala Městská spořitelna Polná, 1935

TESAŘOVÁ, Karolína: Antonín Pittner (soukromý archiv)

Osobní zápisky A. PITTNERA (rodinný archiv)

Václav Němec

130 LET OD SMRTI ANTONÍNA KOLÁRSKÉHO

Český buditel P. Antonín Kolárský se narodil 19.7.1794 v Pardubicích. Jako nadějný a vlastenecky zapálený mladík, již při studiích na gymnáziu v Hradci Králové a pak na filosofii v Praze, využíval volných chvil i prázdnin u rodičů ke studiu dějin a nejednou se zahloubil do historických pramenů a kronik. Na filosofii studoval s pozdějšími literáty F. Turinským a J. Chmelou, se kterými udržoval přátelství po celý život. V roce 1820 byl Kolárský vysvěcen na kněze a po roce se stal kaplanem v Libici u Chotěboře. Odtud odešel v roce 1824 jako kaplan a katecheta hlavní školy do Polné. V roce 1835 byl ustaven farářem v Jamách u Žďáru n/Sáz. a v roce 1853 byl přeložen na faru do Velké Losenice.

V Hyllosu, česko-německém časopisu dvacátých let, uveřejnil starým pravopisem příhodu, která se odehrála v jeho rodišti v roce 1744, když Prusáci obsadili město. Pod názvem *Żiwý magacyń w Pardubicich* vypravuje o ztroskotané akci armády Marie Terezie, která málem vyústila v tragedii. Do města obsazeného nepřátelskými vojsky se v přestrojení dostali cisařovny vojáci. Předstírali sedláky, kteří město zásobují. Vojáci leželi na selských vozech s vysokými čelními a postranními prkny, přikryti senem a slámou, maskovaní i mouchami sudy. Odhalení byli nešťastnou náhodou. Pruští velitelé to kvalifikovali jako nehorázný úskok a málem došlo k masakru místních obyvatel, kteří ovšem za akci vojáků nemohli.

Kolárský uveřejnil podobných příhod řadu. Psal nejen do Hyllosu, ale i do Lindových Novin, Zieglerova Přítel mládeže, Pichlova Krasořečníka, Klácelových Moravských novin, Slovana Karla Havlíčka. V jeho prvních literárních pracích, v próze i v básních, se to hemžilo přechodníky "přemýšlujice", "rozschowawše", "posadiwše se", neboť ještě zdaleka tehdy nebyl nastolen spor o "y" a "i", po c, z, jak byl později rozpoután proti bratrskému pravopisu Hankou a jeho druhy.

Do Polné přišel Kolárský v roce 1824, to ještě svůj písemný projev podřizoval obecné platné normě. Když však v roce 1853 přišel do Velké Losenice, do pamětní knihy, dosud psané latinsky a německy, vepsal tento verš:

*Kdo jsi Čechem, prosím za to,
Čechů slovný hlas slyš,
český jazyk važ co zlato,
česky mluv a česky piš!*

Jako upřímný osvětový činitel všude propagoval lásku k mateřtině, k české kultuře a historii. Do Velké Losenice si přinesl četné české knihy, které pak doporučoval svým farníkům. Jednou z knih byla Pelclova Nová kronika česká, kterou si opatřil v Polné v roce 1827. Provázela ho do Jam u Žďáru a odtud na poslední působiště.

Když přišel roku 1821 do Liboce u Chotěboře, v Borové, obci téže oblasti, se téhož roku narodil Karel Havlíček. Kolárský bedlivě sledoval Havlíčkův vývoj a stal se jeho přítelem, odebíral jeho noviny. Slovan dal svázat a půjčoval ho losenickým občanům. Údajně Havlíčka i nějaký čas skrýval na faře v Jamách. Přežil ho o jedenáct let, ač byl o 27 roků starší.

Pod číslem 193 je Kolárský zapsán jako jeden z prvních zakladatelů Matice České z Českomoravské vysočiny.

V Polné Kolárský působil 12 roků. Prožil tam svá nejlepší léta, na která nikdy nezapomněl. S městem nikdy nepřerušil styk a

P. Antonín Kolárský (1794 - 1867)

Obraz signovaný A.W. je z roku 1840 a visel od roku 1853 do roku 1990 na faře ve Velké Losenici. Jeho autorem je Antonín Weninger, malíř podobizen z Prahy. Obraz byl odcizen. Po jeho opětovném zajištění v létě 1995 byl umístěn v polenském muzeu.

bedlivě sledoval dění v polenské společnosti. Byl to jistě on, kdo seznámil polenského vlastence Antonína Pittnera s Františkem Turinským, v letech 1837 - 1846 vrchním na panství žďársko-vojnomoštském. Ze svého tehdejšího působiště Jam to měl do Žďáru jen 5 km a s přítelem z mládí se pravidelně stýkal. Počátkem února 1845 se dvě Turinského dcery zúčastnily v Polné České besedy. Tyto vlastenecké večery založil Pittner v Polné již roku 1843 po Tylově pražském vzoru. Turinský poslal polenským druhé vydání své truchlohry Angelina, knížka je dosud v polenském muzeu s podpisem Turinského a věnováním Besedě v Polné dne druhého února 1845. Podle J. V. Friče Turinský prý tehdy poslal i truchlohu Virginie. Z

korespondence s Kolárským se v Pittnerově pozůstalosti zachoval jen dopis z roku 1850, ostatní byly zřejmě zničeny při požáru domu roku 1909. V dopisu Kolárský píše, že dle Pittnerova přání poslal do novin článek, který se asi nelíbil, protože nebyl otištěn. Zmínil se i o tom, že Havlíček zakoupil v Brodě dům s velkou zahradou za 3000 zlatých a dalších 2000 již prostavěl.

11. září 1853 slavil polenský děkan Matěj Sluga (1780-1854) padesáté výročí svého kněžství. Jedním z hlavních, kteří se přičinili o skvělý průběh slavnosti, byl losenický farář P. Kolárský. Napsal do pražského Lumíru oslavný článek. Však nešlo o ledajakou v oslavu. V Polné se shromáždilo z města a okolí na dvanáct tisíc lidí, slavilo se od rána do devíti večer. Přítomen byl i hradecký biskup Karel Hanl, který v kostele přítomné oslovil česky. Illuminace dávala slavnosti zvláštní lesk, podtrhovala atmosféru radosti. Plně se připojilo i židovské město. Bohužel, Sluga následujícího roku zemřel. Místo jeho uložení na polenském hřbitově označuje železný kříž, dnes už vzácná památka, bohužel neudržovaná, dílo ditrichštejnských železáren v Polničce.

Když se Kolárský stal samostatným hospodářem na faře ve Velké Losenici, zjistil hned zjara ubohý stav polí, luk i farských lesů. Po farských polích sousedé jezdili, jak se jim líbilo. Farář prosil a napomínal. Nakonec byl nucen se obrátit o pomoc k úředním orgánům. Trvalo to několik roků, než dal hospodářství do pořádku.

Bedlivě sledoval i dění v cizině. Roku 1863 ruský car potlačil polské povstání. Mnozí povstalci prchli na Moravu. Rakouská vláda je dala chytat a soustřeďovala je v internčních táborech. Jeden z ni byl také v Jihlavě. Některým uprchlíkům se podařilo před policií zmizet a ponejvíce se skrývali na farech. Také Kolárský je ukrýval ve Velké Losenici, pomohl je vybavit

prádlem, šatstvem, penězi a posílal je s doporučením dále ke svým známým.

Po prusko-rakouské válce přišli 4. srpna 1866 do Velké a Malé Losenice prusí vojáci. Kolárského fara byla hned první den obsazena 4 důstojníky, 16 muži a 26 koňmi. Dobytek vyhnali z chléva, kaplan musel spát na seně. Dvůr zaplnily vozy s nářadím a výzbrojí, farář nebyl pánem ve svém domě. Vojáci se měnili po celý týden. Prvními byli kyrysníci královských gard, na prsou a na zádech s železným brněním, před očima a na týlu se železnými střechami, aby chránili oči a krk. Byli pořádní. Pak přišli husaři. Jako poslední přišla setnina třetího pěšího pluku a ležela ve farnosti skoro 3 týdny. Odtáhla 4. září do Hrbova, Brzkova a České Jablonné a odtud na Prahu a pryč do Magdeburku. Na faře se usadil setník se svými dvěma sloužícími a dvěma koni. Fara utrpěla velkou škodu: obec si vzala jednoho vola, vojáci zkrmlili seno, stlali nevymláčeným žitem, slámu cuchali, na poli žali jetel a směsku. Obec jim musela dát na zabítí 13 volů. V okolních vesnicích rekvirovali žito a oves. Patroly a hlídky nejezdily po cestách, ale po polích s obilím nastojato. Kolárský musel dávat důstojníkům k obědu kromě pečeně piva co vypili, totéž večer, ráno a v poledne kávu a čerstvé máslo. Vojáci dostávali půl mázu piva (1 máz = 1,414 l), dvakrát za den svačinu s máslem "k příkrmování", jak P. Kolárský zaznamenal.

Vedl nesmiřitelný boj proti alkoholismu, a tím si dělal nepřátele, neboť zdaleka ne všichni si dali říci. Mnozí vesničtí furianti holdovali pálence, někdy i ze vzdoru k němu. V sedmdesátých letech se již projevily důsledky: řada statků přišla na buben. Toho se naštěstí Kolárský nedomáhal.

Kolárský zemřel 15. listopadu 1867 na prsní vodnatelnost. Rozloučit se přišla početná polenská delegace, většinou jeho bývalí žáci, na hrudi měli slovanskou trikoloru. Tu pak položili na rakev zesnulého buditele. Nad hrobem promluvil polenský

purkmistr Antonín Pittner, přítel Kolárského a jeho bývalý žák.

Národní listy přinesly 20. listopadu 1867 o pohřbu zprávu, napsali ji polenští přátelé. Riegrův slovník věnoval Kolárskému celou půlstránku a jeho jméno najdeme i v renomovaném Ottově slovníku naučném.

Až zavítáte do Velké Losenice, vedle kostnice, v níž jsou, jako v Nížkově, pozůstatky lidí z poloviny 18. století, najdete skromný udržovaný hrob muže, který se zasloužil o národ.

Farní kronika Velké Losenice, 1838-1890.

Hladík B., Dvě polenské knihovny v době národního obrození In:

500 let privilegia Viktorina z Kunštátu městu Polné, str. 41-48.

Kolárský A., Rozjímání na hoře Kunětické. Hyllos 1820, str. 85

Kolárský A., Ježek z Pardubic. Hyllos 1820, str. 173

Kolárský A., Živý magacyn v Pardubicích. Hyllos 1820, str. 820.

Kolárský A., Powidky. Hyllos 1820, str. 14, 1821, str. 88.

Kolárský A., Podpora Rusínům. Moravské noviny 6.4.1850

Kolárský A., Kněžské padesátiny P. Matěje Slugy. Lumír 29.9.1853

Jména pp. zakladatelů Matice České, Praha 1891, str. 1-82.

Němec V., Kolárský a jeho přátelé. Týdeník Mlejn, Žďár n/Sáz. 15.11.1997.

Ottův slovník naučný, 1888.

Riegrův slovník naučný, 1859.

Vacek J., Josef Václav Frič a vlastenecký život v Polné ve 40. letech minulého století. In:

Vlastiv, sborník Vysočiny, společ. VI/1988, str. 167-170.

Zpráva o pohřbu Antonína Kolárského. Národní listy 20.11.1867.

(Článek není podepsán, patrně z pera Antonína Pittnera).

Milan Šup

POLNÁ V REVOLUČNÍM ROCE 1848

V letošním roce si budeme připomínat několik "kulatých" výročí s osudovou osmičkou na konci letopočtů, která výrazně ovlivňovala společenský pohyb v kladném i záporném smyslu v naší zemi a samozřejmě i život v Polné.

Francouzi si v únoru připomněli 150. výročí vyhlášení republiky v roce 1848, odkud pak revoluce liberálního charakteru postupně zasáhly celou Evropu. Většina občanů tehdy toužila po změně

dosavadních absolutistických systémů. V různých formách - peticemi, manifestacemi - kladli občané požadavky na ústavou zaručená práva a svobody.

V podmínkách českých zemí to byly požadavky vyjádřené petičním hnutím, zejména pak na památném shromáždění ve Svatováclavských lázních v Praze; spojení zemí Koruny české s centrálními úřady v Praze, reforma stavovského zřízení, změny v soudnictví a v obecně

správě, rovnoprávnost národní, zrušení poddanství a vyřešení robotních povinností, svoboda tisku, shromažďování a náboženského vyznání.

V březnu odstupuje ve Vídni pod tlakem veřejnosti z úřadu kancléře kníže Metternich a 13. 3. vyhláší císař Ferdinand Dobrotivý konstituci.

Hodnocení revolučního hnutí v bouřlivém roce 1848 i celého období politické krize z let 1848 - 1859 ponechme povoláním historikům.

Ve stručnosti si dnes připomeňme, jak se tyto události projevovaly v životě Polné, která v tom čase byla ještě třetím největším městem na Vysočině. O dění ve městě v tom období se mnohé dočteme v publikaci B. Rérycha "Rok 1848 v Polné", která byla vydána při příležitosti stoletého jubilea v roce 1948 Městským Rérychovým muzeem v Polné. Muzeum mělo pro výstavu "Polná v roce 1848" k dispozici všechny dostupné památky na tuto dobu nashromážděné purkmistrem A. Pittnerem včetně těch, které se zachovaly v ochotnickém divadelním spolku "Jiří Poděbradský".

Zprávy o převratných změnách ve Vídni a Praze dorazily do Polné 17. března 1848, kdy přivezla pošta "Pražské noviny", ze kterých byla čtena zpráva nejvyššího purkrabího hraběte Stadionu, že "J. V. císař Ferdinand pro všechny země konstituci prohlásil. Vídeň jásá, Praha se raduje". Radovali se i Polenští a okázale, jak píše kronikář, ještě téhož dne byla v Polné slavena konstituce. V dalších dnech bylo "držáno" kázání v kostele a odbýváno requiem za všechny, kteří ve Vídni ve dnech 13. až 15. března padli, v ochotnickém divadle byly recitovány vlastenecké básně. Obyvatelé města i okolí čekali na příjezd pražské pošty před domem kupce A. Pittnera. Zde jim tento vlastenec, přítel Palackého a Riegra předčítal společně

s Ligorem Sadilem, budoucím poslancem říšského sněmu, nejnovější zprávy z Moravských novin, Selských novin a Národních novin a šířili mezi místními obyvateli myšlenky vznikající občanské společnosti.

Pro zdar obcí Německý Brod, Polná, Příbyslav a země pracoval poslanec L. Sadil až do roku 1866, kdy podlehl v rodné Polné choleře. Na výzvu radikálů z "Národních novin" byly z obchodů a firem odstraňovány německé vývěsky, štíty a nápisy. Začala se také odlišovat "ryze česká strana od Němců a obojetníků", počáteční českoněmecká idyla z konstituce se vytrácela. Národnostní diferenciace se v dalších letech prohlubovala, i když podíl německého obyvatelstva byl ve městě vždy nepodstatný.

Významnou akcí bylo ustavení Národní gardy po pražském vzoru. "Národní stráž města Polny" v počtu 391 mužů v čele se setníkem (majorem) kupcem V. A. Marešem byla rozdělena do čtyř setnin; vlastní gardu měli i obyvatelé židovského města. Garda byla postupně vyzbrojena puškami s bodáky. Na jejich pořízení přispěl 400 zlatými majitel panství kníže Ditrichštejn na základě "pisemné prosby"; vypomohla i obecní pokladna. Puška s bodákem stála 12 zlatých. Z výnosu bálu v hostinci "Za Peklem" byly pořízeny hudební nástroje a buben od Rotta z Prahy. Ze sbírky uspořádané mezi ženami zhotovily místní paní a dívky prapor s nápisem "Národní stráž města Polny" a stříbrem vyšívaným českým lvem. Na druhé straně byl vyobrazen sv. Václav. Měšťané si opatřili i nezbytné uniformy, jak je známe z dochovaných snímků a z muzea. Gardisté se cvičili každý večer ve zbrani i řádech v kaštanové aleji nad zámkem, kam je provázela muzika. Páni muzikanti prý očekávali konec cvičení v panském pivovaru, kde "zapíjeli v chládku revoluci".

Po skončení cvičení odvedli gardu, v jejímž čele jel na koni setník Mareš, k radnici na náměstí. Městem procházela v revolučních dnech patrola gardistů a pořádek ve městě byl díky tomu dobrý. Ve své podstatě plnila garda funkci společenskou. Když 12. července 1848 vypuklo Svatodušní pražské povstání a bojovalo se na barikádách, připravovali se k boji i Polenští. Vše čekalo s napětím "na znamení". K bojovému vystoupení zdejší gardy již nedošlo. Windischgrätzovi vojáci během týdne povstání krutě potlačili.

V "Pamětní knize Spolku vojenských vysloužilců v Polně" se k výše uvedeným připravám dočteme:

"Následkem těchto příprav válečných zde mezi vdanými ženskými bylo mnoho nářku a pláče, vzdor tomu, že skoro každý gardista svoji plačící polovici ujišťoval, že bude při první příležitosti hleděti učinit se neviditelným. K táhnutí ku Praze však nedošlo."

Podívejme se ještě na některé demografické údaje a složení místní gardy. Podle různých pramenů a správního členění města žilo zde v 570 domech 5 až 6 tisíc obyvatel.

Ve starých historických městech Hradci Králové, Olomouci, Č. Budějovicích to bylo tehdy okolo 20 tisíc a v samotné Praze žilo asi 350 tisíc obyvatel. Polenská Národní stráž byla stejně jako občanská národní garda v Praze a jiných městech sestavena především z příslušníků majetnější a řemeslnické vrstvy. B. Rérych k tomuto složení ve výše citované publikaci poznamenává:

"Tak vypadaly slibné začátky naší armády v r. 1848 a že byli nádeníci, sedláci a zprvu i občané Kateřinova z gardy vyňati, dodávalo to našim osmačtyřicátníkům měšťanskošosácký ráz a neobešlo se to bez pošklebků."

Podle jmenného seznamu gardistů v této publikaci sestaveném podle částí města, domů, povolání a ročníků narození byli nejvíce v "Národní stráži" zastoupeni soukeníci s 31 %, následování obuvníky a koželuhy s 8 %, dále to byli kožešníci s 6 %, tkalci s 5 %, po 4 % krejčí a postřihovači a po 3 % řezníci, pekaři, krupaři. U osmi členů je uvedeno povolání hudebník. Zajímavé, že? Seznam židovské setniny se bohužel nezachoval. Pro službu v gardě byli zapsáni muži ve věku od 19 do 50 let ročníků 1798 - 1829. Bez zajímavosti nejsou ani počty gardistů podle jednotlivých lokalit města:

Město	55
Horní město	74
Náměstí, Růžová ulice, Pátek	33
Dolní město	90
Ouvoz, Louž, Žabokrty	36
Město od kuchyně dolů na Sezimovský rynek, Růžová ul., Baborova ul., Velký Pátek, Kandie, Čamourek	81

Tento seznam obsahuje však pouze 369 jmen. Židovské město a Kateřinov nejsou uváděny mimo jiné proto, že patřily pod správu panství Polná.

V roce 1851 zrušila vláda národní stráž a 22. září byla rozpuštěna i "Národní stráž města Polny". Zbraně, korouhev a bubny byly odvezeny na vojenské velitelství do Hradce Králové. Hejtman byl požádán, aby ponechal městu alespoň prapor, jako umělecké dílo místního malíře K. Kasala. Z krásné korouhve vrátilo hejtmanství hromádku roztrhaných hadrů. Purkmistr A. Pittner je dal sešít a zasklené jako vzácné relikvie byly umístěny v radniční kanceláři. Revoluce byla poražena, staré pořádky se vracely. Někteří z gardistů, J. Vodňanský, K. Filipenský, Fr. Korotvička, J. Jelínek a jeden ze setníků, Jan Ráček se na počátku druhé poloviny 19. století vystěhovali

za svobodou i obživou s celými rodinami do Ameriky.

Požadavky liberálního hnutí z let 1848 se však přes veškerý odpor nepodařilo zcela zlikvidovat. V červenci roku 1850 se i v Polné konaly první obecní volby, byl zvolen obecní výbor, obecní rada a první občanský starosta - lékárník Vojtěch Sís. Byla vyřešena poddanská otázka, odstraněna robotní práce, půda se stala soukromým vlastnictvím rolníků. Změny v hospodářské politice státu se projevíly mimo jiné ve zřízení Obchodní a Živnostenské komory, jako zájmových podnikatelských organizací s rozsáhlými možnostmi; živnostenskou svobodu zaváděl Živnostenský řád, v oblasti obchodu platil od roku 1862 Obchodní zákoník. Vznikaly nové časopisy a noviny. Změny celého způsobu života sebou přinášely i závažné sociální důsledky.

Relativně dobré podmínky pro rozvoj průmyslu, na jejichž základě probíhal zemědělný proces, Polná nevyužila. Právě v tomto období byla zasažena zničujícím požárem. Vzдор utrpeným majetkovým ztrátám rozvíjely se izde četné spolky s kulturním, vzdělávacím, zábavným i tělovýchovným zaměřením.

Závěrem si z našich dějin zopakujeme, že rok 1848 se stal významnou křižovatkou společenského dění ve sféře národní, sociální a státně politické. V habsburské monarchii docházelo v dalších letech ke změnám státní správy i struktury i politického systému; jen naši předkové museli na státní samostatnost čekat od bouřlivého roku 1848 dlouhých 70 let, abychom ji potom jako národ v různých formách ztráceli a opět nabývali.

Použitá literatura:

Otto Urban: České a slovenské dějiny do roku 1918.

Kolektiv: Polná 1242 - 1992.

B. Rérych : Osmáctýřicátý rok v Polné.

Jiří Vacek

UČITEL JOSEF KLIMENT

Čtyři roky po otevření nové budovy obecné a měšťanské školy chlapecké v Polné za ředitelování Tomáše Pelikána, nastoupil na tuto školu roku 1887 mladý učitel Josef Kliment. Setrval v Polné pouze po dobu školního roku 1887/1888, jeho osobnost si nicméně zaslouží, aby byla v souvislosti s naším městem vzpomenu. Narodil se 6. dubna 1859 v Chlumci nad Cidlinou a prvním jeho učitelským působišťem se stala v roce 1880 nedaleká Žehuň, následoval Nymburk, Polná a od roku 1888 natrvalo tehdejší Německý Brod. Působil tam až do roku 1917 na dívčí

měšťanské škole, poté přešel na chlapeckou měšťanskou školu, kde se stal po dvou letech ředitelem, přičemž byl současně ředitelem živnostenské pokračovací školy. Roku 1926 ho těžká nemoc přinutila omezit své působení, ponechal si pouze správu pokračovací školy, v jejímž čele stál doslova do posledního dne svého života. Vedle pedagogického působení se aktivně účastnil spolkového a veřejného dění, byl prvním a dlouholetým předsedou Rybářského spolku (1897-1922), jednatelem Hospodářského spolku, zasedal ve výboru Občanské záložny, v mladších

letech byl i členem německobrodského obecního zastupitelstva.

Málokdo v jeho okolí si však uvědomoval, že Kliment byl jedním z nejlepších českých znalců hmyzu, zejména brouků. Již během svých studií pěstoval s oblibou přírodní vědy a jako učitel, ovšem i v Polné, se v mimoškolní době zabýval právě studiem brouků. Výsledkem tohoto studia se stalo rozsáhlé dílo *Čeští brouci*, které vydal vlastním nákladem v Německém Brodě roku 1899. Od předchozího přehledu Emanuela Lokaye staršího *Seznam českých brouků* z roku 1869 bylo objeveno a popsáno v Čechách, na Moravě a ve Slezsku tolik nových jedinců, že se počet více než zdvojnásobil. Klimentovo dílo podává podrobnou klasifikaci a popis 69 řádů, 251 čeledí, 1002 rodů a 5181 druhů, autor uvádí systematicky údaje o lokalitách i frekvenci výskytu, např.: *Pobřežník Ullrichův - ve vyšších polohách, na vysočině Českomoravské u Německého Brodu, Humpolce, Polné, Chotěboře i jinde hojný*. Kliment sám přiznával, že o dokončení díla pochybovali i jeho nejbližší přátelé, natolik náročný úkol na sebe vzal. A přece své dílo dovedl do konce, v neposlední řadě i díky nezištné obětavosti prostějovského středoškolského profesora, malíře a taktéž entomologa Vladimíra Zoufala (1856-1932), který bez nároku na jakýkoli honorář vyhotovil 2481 barvotiskových vyobrazení brouků, a díky spolupráci brněnského zdravotního rady MUDr. Antonína Fleischera (1850-?), který mj. napsal

všeobecnou část publikace. Sotva si lze představit, kolik píle a sebezapření Klimentova práce vyžadovala, tím spíše, že autor si byl vědom, že mimo uznání odborníků se mu nedostane žádné zvláštní morální odměny. Josef Kliment zemřel 11. března 1927 a byl pochován na památném svatovojtěšském hřbitově v Německém Brodě.

Probíhal-li Klimentův život přímočaře a měl-li svůj pevný řád, pravým opakem se jeví životní dráha Klimentova syna, Josefa Klimenta mladšího (1901-1978), významného právního historika, zabývajícího se mj. mírovým projektem Jiřího z Poděbrad, poměrem středověkého českého státu k univerzální římsko-německé říši a vývojem obecního zřízení v Čechách. Připomeňme stručně jeho osudy: 1911-1919 studium na německobrodském gymnáziu, 1922-1925 předseda Svazu českého studentstva, 1923 doktorát práv na Karlově univerzitě v Praze, 1928-1938 tajemník Nejvyššího správního soudu a současně docent českých dějin na Karlově univerzitě, 1938-1944 poradce prezidenta Emila Háchy a tiskový referent prezidentské kanceláře, na sklonku protektorátu prezident Nejvyššího správního soudu, 1945 zatčen, 1947 odsouzen k doživotnímu vězení, 1960 amnestován. Paměti, které zanechal a které jistě časem vyjdou knižně, budou nepochybně zajímavým svědectvím o dobách tolik odlišných od časů jeho otce.

Literatura:

Lidový list. Týdeník Čs. strany lidové pro Českomoravskou vysočinu. Německý Brod - Hradec Králové. Roč. 8, č.11, 17.3.1927, str. 3 - 4 - nekrolog Josefa Klimenta st.

Ilusy z Posázaví. Neodvislý týdeník věnovaný zájmům českého jihovýchodu. Německý Brod. Roč. 20, č.20, 18.3.1927, s.3 - nekrolog Josefa Klimenta st.

Český biografický slovník. Academia, Praha 1992

Ivan Prokop

HÉBÉ ZE SEZIMOVA NÁMĚSTÍ

(Z historie jedné kašny)

Když po ukončení restaurátorských prací, završených kolaudací vrcholové plastiky v červnu 1995, bylo sejmuto lešení a ochranné bednění a fontána s postavou bohyně Hébé na Sezimově náměstí v Polné se opět zaskvěla v plné kráse, uvědomil jsem si, že dnešní generace čtyřicátníků a mladších mohou nabyt dojmu, že kašnička zdobí toto prostranství odjakživa. Jen ti starší si patrně vzpomenou, že na tomto místě do r.1950 byla jen stará kamenná dlažba s prorůstajícím plevellem a tehdy již nefunkční, litinová městská vodní pumpa.

Pseudorenesanční fontána s plastikou bohyně Hébé a kašnou je dílem c.k. odborné školy sochařské a kamenické v Hořicích v Podkrkonoší, vytvořeným dle návrhu jejího učitele prof. arch. Fr. Moravce. Toto skvostné, řemeslně dokonalé dílo zhotovené z proslulého hořického pískovce, který posloužil již výtvořům Petra Parléře a M. B. Brauna, reprezentovalo hořickou školu spolu s dalšími 12 kamenickými pracemi na Zemské jubilejní výstavě v Praze v r.1891.

Hořická škola, jakožto první svého druhu v Čechách, byla založena v r.1884. Byl to přirozený důsledek dlouholeté tradice těžby pískovce v Chlumských vrších na Hořicku, znamenající příchod sochařů a kameníků již v první polovině 18. století, kdy zdobné baroko vytvořilo značnou poptávku po materiálu na sochy a kamenické stavební doplňky ke svým velkolepým stavbám.

Hořický pískovec je druhohorní usazenina mořského dna, brzy po nalámání je při opracování měkký a tvárný, ale po osazení na vzduchu tvrdne. Tím se "hoříčák", jak jej důvěrně kameníci nazývají, odlišuje

od jiných evropských pískovců. Na této vlastnosti byla založena jeho proslulost, která trvá dodnes.

Na hořické škole bylo vyučováno tzv. reprodukční sochařství, v druhé odborné větvi studia pak kamenictví. Zde pěstovali svůj řemeslný fortel a nezlomnou vůli v souboji s kamenným blokem - stojícím vždy jako výzva na počátku díla - takoví mistři, jakými byli J. Štursa, B. Kafka, Q. Kocian, B. Benda, K. Lidický, J. Wagner a další. Hořická škola vychovává v současnosti odborníky pro těžbu a zpracování kamene. Na celém světě jsou známá hořická sochařská symposia, která za léta své existence vytvořila ojedinělou přírodní expozici děl sochařů snad ze všech koutů naší planety.

Žáci hořické školy při svých praktických cvičeních často kopírovali díla z období velkého rozmachu sochařství, jakými byla období antiky, renesance a baroku.

Ústředním motivem naší fontány se stala postava řecké mytologie Hébé (slovo znamená "kvetoucí mladost"); dcera Diova a Hérina, která nalévala olympským bohům při hostinách nektar, pozdější manželka Héraklova (syn Dia a Alkmény), pro následovaného žárlivou Hérkou, jehož antické sochařství zobrazovalo jako neobyčejně svalnatého muže s kyjem a lví kůží.

Kompozice díla má tři části. Do země zapuštěnou kašnu, vlastní fontánovou architekturu a plastiku Hébé na vrcholu. Uprostřed kvadrilobní betonové nádrže s profilovanou obrubou stojí kubický podstavec a na něm balustrový dřík s kruhovou základnou a křídly ve tvaru vztyčených volut v horní části zdobených obličejí satyrů. Nad nimi se rozprostírají čtyři mušle podpírané na okrajích raky. Středem fontány vyrůstá krček se čtyřmi volutami a lvími hlavami - chrlič. Na kruhové podnoži vrcholové části je osazena plastika Hébé, třímající v levé, pozvednuté paži antickou číši na nektar, v pravé, svěšené ruce pak lékythos - válcovitou nádobu s úzkým kónickým hrdlem.

Jak již bylo zmíněno, dílo reprezentovalo spolu s dalšími hořickou školu na Zemské jubilejní výstavě v Praze. Tato výstava, konaná od května do října 1891 na důkaz "české vyspělosti" z popudu V. Nekvasila a vynálezce Fr. Křižíka na paměť 100. výročí I. pražské průmyslové výstavy v r. 1791¹⁾ shromáždila výsledky, jichž český národ dosáhl v oblasti průmyslu, techniky, vědy a umění. Výstavou byl zahájen provoz v novém pražském Průmyslovém paláci s tehdy unikátní železnou konstrukcí a strojovnou. Na Petřínském vrchu byla veřejnosti zpřístupněna nová rozhledna, koncipovaná jako zmenšená kopie pařížské Eiffelovy věže. Záhy po otevření výstavy byl zahájen neméně významný provoz v nové budově Národního muzea a téhož dne byla slavnostně ustavena i Česká

akademie císaře Fr. Josefa I. pro vědy, umění a slovesnost.

Jak se však naše fontána dostala do Polné? Tuto otázku nám pomohly zodpovědět dobové zápisky pana Rudolfa Radouše²⁾ a vzpomínky Karla Tomšovského z Polné, pracovníků bývalého podniku škrobáren Amylon n.p. se sídlem v Havlíčkově Brodě s pobočným závodem v Polné. Ze zápisků R. Radouše se dovídáme, že fontánu po skončené výstavě zakoupil a na svých pozemcích v Havlíčkově Brodě instaloval pan F. E. Vonka, majitel tehdejší havlíčkobrodské továrny na zpracování brambor a výrobu zemědělských strojů a nářadí. Po roce 1918 byla z majetku vytvořena rolnická společnost Dextra s.r.o., znárodněná po r. 1948 pod novým označením Amylon n.p. Fontána stála v té době v parčíku mezi kanceláři a suškou. Na jaře r. 1950 se ředitelství Amylonu rozhodlo rozšířit kanceláře a v parčíku s fontánou postavit nový sklad lidových milic. Ředitel J. Skoumal tehdy na schůzi oznámil: "kdo má zájem o kašnu, může okamžitě zahájit její demontáž a kašnu odvézt, než se s ní něco stane, nebo bude poškozena...". Času nebylo nazbyt. Pan Radouš se duchapřítomně přihlásil s návrhem, že pro kašnu zajistí důstojné místo a zařídí její odvoz. Návrh byl okamžitě schválen.

Hned druhý den projednal pan Radouš celou záležitost s představiteli města a s ředitelem polenského muzea B. Neubaue-rem. Pro instalaci kašny byla vybrána spodní část Sezimova náměstí (parcela č. 2370/8) a za pochopení polenské pobočky Amylonu, která poskytla nákladní automobil k převozu, a s pomocí obětavých zaměstnanců Fr. Brabce, Fr. Chváta, K. Paříka, zedníků Fr. Macha, J. Landy a dále R. Radouše, B. Jekla, F. Foltý a A. Bukovského se demontáž, převoz a opětné sestavení kašny uskutečnilo v šibeničním

termínu. Přívod vody z městského vodovodu provedl Jos. Kremlák, 30 měděných trubek k chříčům vyrobil a instaloval A. Bukovský.

V okolí fontány byla záhy provedena parková úprava. O trávník a květinovou výzdobu, až do své smrti v r. 1961, pečovala polenská poštmistrová v. v., básnička a publicistka Karolina Tesařová.

Zub času však neušetřil ani fontánu, a tak v r. 1994 rozhodlo městské zastupitelstvo o restauraci díla, což bylo svěřeno renomovaným restaurátorům, pánům Petru Mášovi z Příbyslavi a jeho bratru Jaroslavu z Chotěboře. Petr Máša spolu s pražským sochařem - restaurátorem J. Kašparem předtím úspěšně restaurovali skvostné barokní sousoší sv. Trojice a patronů od polenského rodáka V. V. Morávka na Husově náměstí v Polné.

Restaurátorská činnost byla rozvržena do dvou etap, V r. 1994 byly zahájeny práce na kašně a na vlastní fontáně byla sejmuta plastika Hébě. Veškeré kamenné prvky byly očištěny od nánosů hlíny, mechu a lišejníků. Byly sejmuty uvolněné betonové doplňky a vše řádně umyto vodou. Po vyschnutí materiálu bylo přikročeno ke zpevňování pomocí preparátu Porosil Z, tmeleny spáry vodoodpudivým pružným tmelem, v určitém časovém odstupu pak následovalo tónování a patinování. Některé poškozené části byly obnoveny pomocí nerezové armatury. Architektura fontány byla po zbroušení tmelů podpatinována a následně patinována. Hořícký pískovec byl po vyzrání tmelů a patiny hydrofobizován.

V r.1995 byla v ateliéru P. Máši v Příbyslavi restaurována vlastní plastika Hébě.

Po důkladném očištění a konsolidaci zpevňovacím preparátem Porosilem Z byly odstraněny fragmenty levé ruky a přikročeno k její nové modelaci zároveň s modelací antické nádoby, která neodpovídala dobovým reáliím. Model ruky s číši byl konzultován a schválen pracovníkem Památkového ústavu v Brně PhDr. Z. Váchou. V roce 1972 doplněná poškozená obličejová partie byla též odstraněna, nově vymodelována a provedena v minerálním tmelu. Následovala oprava horní partie hlavy, nově byl vymodelován malíček pravé ruky a úseky volné draperie oděvu. Dotmeleny byly i části obuvi.

Po těchto náročných operacích byla fontána opět sestavena na místě, jednotlivé díly zatmeleny, provedena plastická a barevná retuš a v konečné fázi nástřik hydrofobním preparátem Porosilem V. Po zimním období byla architektura fontány podrobena pečlivé kontrole a na jaře r. 1997 bylo celé dílo opět předáno veřejnosti.

Epilog: při obhlídce kašny počátkem října jsem objevil čerstvá poškození obličeje satyra na volutě přivrácené k hlavní silnici. Ruka neznámého vandala vrhla proti kašně několik kamenů, ležely na jejím dně jako němi svědkové.

Poznámky:

1.) I. průmyslová výstava se konala v Praze - Klementinum 21.8-14.9.1791 jako první svého druhu na evropském kontinentě u příležitosti korunovace Leopolda II. za českého krále.

2.) Rudolf Radouš (1920-1996), polenský rodák, ekonom škrobárny Amylon v Polné, významný spolupracovník polenského muzea, historikograf Polné a okolí, zanechal řadu cenných rukopisů o historii Polné.

Použití prameny:

A. Jilemnický: *Na záchranu kamenných památek*. Památky a příroda, 4/1985. str. 221 - 223.

P. Máša: *Restaurátorská zpráva I. a II. etapa 1994 - 95*. Soukromý archiv.

R. Radouš: *Fontána se sochou Hébě*. Soukromý archiv.

NĚMECKÝ SCHÜTZENDORF

V údolí Zlatého potoka vyrostla mezi rybníky Valcha a Chudý (viz mapa panství Polná z roku 1770) obec NĚMECKÝ Schützendorf. Označení Německý bylo použito za účelem rozlišení od ČESKÉHO (západně od Přibyslavi), který se v roce 1265 nazýval "VILLA SAGITARI", což znamená místo Schütze. Také Německý Schützendorf znamená vesnice Schütze. Jméno Schütz se do roku 1945 v místě vyskytovalo (viz č.p. 32 Kathi Schütz). V roce 1386 je nazýván SCHEYTZENDORF, v roce 1493 SCHUTZENDORF. Kdysi tu stávala tvrz. Převzaté vyprávění říká, že zde pobýval SVOBODNÝ PÁN SCHÜTZ Z DRAHENIC, kterému se založení obce přisuzuje. Tvrz se měla nacházet v blízkosti vesnického mlýna "U Cubertů". Údajně ještě v roce 1845 bylo toto místo patrně zarostlými vodními příkopy. Bylo to zřejmě v místech současných hospodářských budov hostince "U Šlosniků", u Nováků a Merunků. Staří pamětníci si ještě pamatují, že kolem Merunků, podél současné silnice na Štoky, vedl hluboký příkop, který po založení skláren (1876) se začal zasy-pávat odpadem (stěpy, pánve atd.). Jednalo se tedy o vodní tvrz, kterou bylo možné ze tří stran chránit vodou (od východu Zlatý potok, na jihu a severu umělé vodní příkopy, pravděpodobně dosti hluboké). Lidé později vyprávěli, že tvrz byla zničena v dobách Žižkových, a to není vyloučené. Každopádně se již v roce 1486 hovoří o pusté tvrzi Schützendorf. Nasvědčuje tomu i skutečnost, že v dobách husitských lehl popelem hrad Přibyslav (1426) a sousední hrad Ronov, jehož zbytky lze dnes ještě vidět, byl zničen. Stejný osud tvrze Schützendorf není tedy vyloučen.

Kraj kolem Polné byl za krále Jiřího z Poděbrad válečným územím, když král bojoval nejen se zemskými barony, ale i s Matyášem, králem uherským. Jiřího nejstarší syn Viktorin z Kunštátu se oženil se Žofií z rodu Trčků z Lipy. Tento šlechtický rod vlastnil i Polnou. Jeden z jeho potomků Hynek Ptáček z Pirkštejna byl pánem v Ratajích, Pirkštejně, Přibyslavi, Ronově a Polné. Jeho dcera Žofie přinesla tento majetek jako svatební věno Viktorinovi. Ten prodal v roce 1486 Přibyslav, Ronov, Polnou a pustou tvrz Schützendorf jakož i zastřešovací správcovství prostřednictvím kláštera v Pohledu Janu Bočkovi z Kunštátu. Jeho zadlužený syn prodal 14. 12. 1515 výše uvedený majetek svému hlavnímu věřiteli Mikuláši Trčkovi z Lipy mladšímu. Schützendorf se tak okamžitě stal součástí polenského panství a s ním také měnil svoje pány. Panství přešlo 1538 koupí na Karla Waldštejna ze Skály, snatkem jeho jediné dcery Kateřiny na Zachariáše z Hradce jemuž patřila Telč. Z Hradeckých přešlo 1597 na Hartviga Žejdlice ze Schönfeldu. Jeho syn Rudolf byl na začátku třicetileté války mezi protivníky císaře Ferdinanda a po bitvě na Bílé hoře byl prohlášen císařem za buřiče a zbaven všech svých statků. Tyto v roce 1623 získal kardinál - František, kníže z Dietrichsteinu. Od Dietrichsteinů potom v 19. století CLAM GALLAS.

SCHITZENHOF, jak je v roce 1662 nazýván ve šlapanovských církevních (kostelních) knihách, se stal z rytířské tvrze selským sídlištěm. Později se Německý Schützendorf díky provazárně od roku 1871 a brusírně skla fy. INWALD od roku 1876 stal známou průmyslovou obcí, zaměstnávající lidi nejen z místa, ale i z okolí - hlavně z Polné.

Poznámka překladatele: Není nemožné, že jméno obce je odvozeno od německého Schutz - ochrana (viz pojmenování z roku 1493 - Schutzendorf), nebo schützen - chránit. Dobronínská tvrz mohla sloužit i jako ochrana hradu v Polné. Zajímavé je také jméno z Drahenic. Drahenice jsou totiž částí obce (městečka) Březnice v okrese Příbram a zdá se, že zde chybí jakákoliv souvislost. Nebo

snad přece? 1465 - 1467 podnikl majitel hradu v Rožmitálu pod Třemšínem Jar. Lev z Rožmitálu ve službách krále Jiřího z Poděbrad diplomatickou cestu po západní Evropě (Rožmitál je vzdálen pouze asi deset km od Březnice).

Přeloženo v listopadu 1997 z knihy "Dörferbuch der iglauer Sprachinsel" od Dr. Antonna Altrichtera, vydání 1976.

Jaroslava Hajnová

VZDĚLÁVÁNÍ DOROSTU V POLNÉ

Po velkém požáru v r. 1863 nebyly v Polné nalezeny žádné doklady o školách minulých let. Jen z nejrůznějších zápisů uložených v archivech mimo Polnou, se dovídáme, že školy byly zřizovány nejen městy, ale byly i školy farní při kostelech. Zmínku o polenské škole nacházíme už v listině Jana Sozimy z Rouchova z r. 1447, již je určena roční odměna učiteli a varhaníku v Polné. Doklady o polenské škole jsou dále v archivech vysokých škol pražských. Zde jsou vedeny záznamy o dosazování učitelů - bakalářů do školy v Polné. Bakaláři byli vzděláni mladí lidé, kteří na vysokých školách dosáhli pouze tohoto titulu, - prvního čestného stupně. Nižšího, než byl titul mistra nebo doktora. Díky těmto vzdělaným učitelům bakalářům se rozhodlo mnoho polenských chlapců studovat, takže později z nich byli vážení občané pracující nejen ve stavu duchovním, ale také vojenském.

První zmínky o škole vyššího typu v Polné nacházíme v publikaci "Stará polenská škola". V 18. stol. byla nejnižším stupněm vzdělání škola triviální, kde se děti učily číst, psát a počítat, kromě náboženství. Později byly tyto základní školy doplněny školami hlavními, kde se učilo němčině, latinskému čtení, dějepisu a zeměpisu. V době, kdy v Polné vyučoval známý obrozenecký katecheta P. V. Pešina, byla zde díky němu založena v r. 1811 industriální škola pro dívky starší 12 let. Bohužel, po sedmi letech s odchodem P. V. Pešiny

byla tato škola zrušena. Industriální školu navštěvovalo tehdy 70 žáků. Škola tohoto typu neměla široko daleko obdoby. Tehdy se mluví v oběžníku Krajského úřadu o "Školním ústavu v Polné".

Dalším zajímavým podnětem bylo vybudování Jednoročního učebního hospodářského kursu v r. 1907. Frekventantům poskytoval přípravu pro živnostenskou a vůbec hospodářskou praxi. Od r. 1908 mohly být přijímány i dívky. Po pětileté činnosti byl kurs zrušen.

Vraťme se ale znovu do 19. století. Tehdy bylo v Polné nejvíce rozvinuto řemeslo soukenické. Mistři soukeníci zaměstnávali v té době kolem stovky tovaryšů a zároveň učili skoro stejný počet učňů. Jejich výuka i výchova spočívala na bedrech soukeníků. Ovšem za přísného dozoru soukenického cechu. V "První roční zprávě hlavní školy v Polné", zpracované škol. ředitelem Ignácem Spinarem v r. 1865, se uvádí, že učni se učili už od r. 1863/64 v neděli od 1 do 3 hodin. Poté odešli hromadně do kostela na bohoslužby.

V r. 1882 byla v Polné založena "Průmyslová škola pokračovací". Svoji funkci začala ale opravdu plnit až v r. 1883. V listinách, které jsou archivovány v polenském muzeu se dočítáme: Dle schválených stanov zdejší "Pokračovací školy průmyslové" jsou na základě § 100 živnostenské novely ze dne 8. měsíce března 1885 povinni všichni učni v Polné Průmyslovou

školu pokračovací navštěvovati". Je archivován i dopis adresovaný c.a k. hejtmantství v Německém Brodě, kterým škola žádá, aby zakročilo u těch mistrů, kteří svoje učně do školy neposílají. Jsou zde i odpovědi mistrů, kteří se pokorně omlouvají a absenci učňů zdůvodňují a písemně se zavazují k nápravě se slibem, že učně už do školy budou řádně posílat.

V zachované korespondenci z r. 1920 se už škola nazývá "Živnostenská škola pokračovací", i když na razítku z téže doby má text "Pokračovací škola v Polné". Ve dvacátých letech se v korespondenci objevují i zmínky o dalších dvou učebních oborech - krejčích a švadlenách. To když Živnostenská škola pokračovací podává žádost "místnímu školnímu výboru v Polné" v r. 1922 o přidělení dvou místností se stoly vhodné velikosti pro výuku švadlen a krejčích.

Dosud se ve škole vyučovalo od října do konce dubna v neděli. V těchto letech už dopoledne od 9 do 12 hodin. Učňů přibývalo, v r. 1923 bylo ve škole zapsáno již 211 žáků, za další dva roky již 226. To byl nejsilnější ročník, kdy vyučovalo pět učitelů a šest mistrů. Peněz na provoz školy bylo už i tenkrát málo. Těžko se dávaly dohromady částky, které měly zajistit nejen provoz, ale i rozvoj školy. Kromě obecního úřadu se musely na nákladech na školu podílet i místní korporace. Koncem dvacátých let se pravděpodobně vyučovalo ve všední dny odpoledne po 14. hodině (v dostupných záznamech není nikde o čase výuky zmínka).

K závažné změně došlo teprve v r. 1930, kdy školní inspektor Vytáček vznesl požadavek na změnu. Učit se má ve všední den, výuka má být soustředěna do jedné budovy a do jednoho dne. Svůj požadavek zdůvodnil tím, že "...vyučování po dvou hodinách je neúspěšné pro zaměstnavatele, nepříhodné pro učně, neb jde přímo z práce do školy. Jde nemýt a na vyučování nepřipraven a děje se tak za vysilující práce učitelstva". Začalo se proto s odpoledním vyučováním ve středu v

místnostech chlapecké školy. Výuka učňů byla takto prováděna i v době války, ukončena v Polné byla dle informace okres. archivu v Jihlavě pravděpodobně v r. 1946/47. Pamětníci však vzpomínají na písemné zkoušky na ukončení docházky; skládali je v bývalé továrně na tabák v Jihlavě ještě pod bustou Hitlera, to znamená ještě před koncem války. Písemné doklady o tomto období chybějí.

F. Pojmon se ve své knize "Polná" už zmiňuje o "Hospodářské škole pokračovací". Ta byla otevřena v listopadu 1897 pro vzdělávání zemědělské mládeže. V r. 1907 byl otevřen již zmíněný "Jednoroční učební hospodářský kurs". V r. 1922 byla otevřena v Polné "Zimní hospodářská škola v Polné" pro další vzdělávání zemědělské mládeže. V r. 1923 byla přejmenována na "Odbornou školu hospodářskou v Polné" a poskytovala svým žákům dvouleté odborné vzdělání. Pro školu byla vykoupěna dosavadní továrna na obuv Matoušek - Haneschka, na Horním městě, dnešní Palackého ulici. Pro školní pokusné pole byl pronajat pozemek od Fr. Saláška přímo proti škole. Přijímání mohli být žáci od 15 let, ale přednost měli starší s praxí alespoň dvouletou. Vyučování začínalo v listopadu, později už v říjnu a končilo v dubnu. Rozsah vyučování odpovídal potřebám zdejšího regionu a místním hospodářským poměrům s převládajícím bramborářstvím a píceinářstvím, byly ale vyučovány i předměty všeobecně vzdělávací.

Žáci byli ze širokého okolí, denní dojíždění bylo pro ně velice svízelné. Byli proto ubytováni v budově Varhánkova ústavu, kde bylo postaráno i o jejich stravování.

Ke změnám v zemědělském školství došlo v r. 1940, kdy vznikaly "Lidové školy zemědělské". Do nich byla přijímána mládež, která končila povinnou školní docházkou. Se zakládáním JZD bylo zavedeno vyučování zemědělského dorostu od školního roku 1948/49. Učilo se ve "Střediscích pracujícího dorostu", od r. 1950 se stala výuka v těchto střediscích pro zemědělskou mládež povinnou. To proto, aby se

zamezilo tendencím odcházet za pohodlnější práci do měst. Za tři roky se škola přejmenovala na "Učňovskou školu zemědělskou", nejprve jednoroční, později dvouletou se specializovanými obory písařství a chovatel. Kromě této školy byl zřízen v r. 1959 další obor v zemědělství, školství. Ruční namáhavá práce byla nahrazována v zemědělství stroji, družstva potřebovala odborníky na jejich obsluhu a údržbu. Byl proto zřízen tříletý učební obor - zemědělský mechanizátor. Všechny typy zemědělských škol byly řízeny ministerstvem zemědělství a jejich prostředky na provoz i rozvoj byly dostatečné.

V r. 1968 byla v Polné zřízena nová škola pro zemědělské dívky. Byla to "Dívčí odborná škola", která připravovala mladé ženy nejen pro administrativní práce - vyučovalo se např. účetnictví, psaní na stroji, korespondence. Tyto dívky byly schopné zastávat i jednodušší práce v kancelářích JZD. Kromě toho byla děvčata připravována i na rodinný život a mateřství. Vyučovala se hygiena, péče o dítě, vaření, šití a jiné ruční práce. Věci ke škodě byla tato škola zrušena již v r. 1974. Tehdy došel ústřední výbor KSČ k názoru, že škola vychovává služby pro "lepší" rodiny a školu zrušil. Na Slovensku však tento způsob přípravy dívek na život pokračoval ještě dalších sedm let.

Zemědělská škola v Polné končila v r. 1974 jejím přesunutím do Jihlavy. Uvolněnou budovu školy pak několik roků využívalo "Střední odborné učiliště", obor mechanik a seřizovač pletacích strojů. Po kratším čase bylo přemístěno do Rožnova p. Radhoštěm jako učiliště nář. podniku Loana.

Po přestěhování Elchronu do Polné v něm nacházelo postupně práci stále víc občanů Polné. A tak se objevila potřeba školit vlastní odborníky. N nejen pro výrobu, ale i pro opravny hodin. Učiliště státních podniků nestačila pokrýt jejich naprostý nedostatek. Proto bylo při závodě na výrobu hodin zřízeno odborné učiliště "Českého svazu výrobních družstev".

Provozovatelem učiliště byl "Krajský svaz výr. družstev" a Elchron převzal funkci patronátního závodu. Začal si tak vychovávat vzdělaný dorost nejen pro výrobu, ale i pro své četné hodinářské opravy v jihlavské oblasti. V dalších letech pak přestupovali do učiliště v Polné žáci druhých a třetích ročníků z odborného učiliště národního podniku Chronor v Novém Městě n. Metují.

Pro učiliště byla uvolněna budova nář. podniku Logarex, kterou polenské družstvo Elchron převzalo již před časem a kde byla dosud umístěna část výroby. Šlo o budovu bývalé "metrovy" na Kateřinově. Zde byly pro učiliště připraveny dílny a učebny. Největším oříškem byl pro učiliště problém ubytování učňů. Ve městě nebyly prostory, které by se daly využít jako domovy mládeže. Uční byli proto nouzově rozmístěni na šesti místech v Polné. Tím byla velice ztížena jejich mimoškolní výchova i dozor nad nimi. Situace se zlepšila vybudováním "Domova mládeže" v bezprostřední blízkosti dílen a učeben v objektu na Kateřinově v letech 1955-57.

Učňů přibývalo a najednou nestačily vybudované učebny, dílny a ani ubytovací prostory. Proto byly v budově dílen zrušeny dvě učebny a školní výuka probíhala v bývalém skladu u Hladíků na náměstí po celé tři roky.

Po několikaletém úsilí jak vedení učiliště, tak řídicích orgánů výr. družstev, se začalo v r. 1963 s výstavbou nového areálu budov pro učně pod lesem Březina, v krásném a zdravém prostředí. I když trochu vzdáleném od učeben a dílen. Do nově vystavěných budov byl v r. 1966 přestěhován internát chlapců a do uvolněných prostor byly přestěhovány učebny a kabinety. Dívky bydlely stále v internátě na Kateřinově. Náročné bylo nejen učiliště vybudovat, ale také je vybavit potřebnými pomůckami a nářadím pro výuku.

Ve druhé polovině sedmdesátých let byla na Kateřinově přistavěna k hlavní budově tělocvična, sauna a zároveň byla

rekonstruována budova, v níž byly umístěny dílny. V roce 1979 přebírá učiliště do správy nový nár. podnik "Správa středních odborných učilišť čes. svazu výrobních družstev v Liberci".

Po stránce odbornosti prošlo učiliště národním vývojem v době, kdy se rozšířilo o obor fotograf, který sem byl převeden v roce 1980 z Prostějova, a o obor kožešník z Brtnice. Obor kožešník byl po pěti letech převeden do Třeště.

V roce 1983 se sloučila dvě samostatná učiliště v Polné v jedno, takže přibýly ještě obory truhlář a švadlena.

Obor hodinář, který musel zvládnout opravy všech typů hodin, mechanických, elektrických i elektronických, musel být vybaven nákladnými přístroji pro výuku. Učiliště bylo postupně vybaveno elektrotechnikou pro obor hodinář i fotograf, moderní videotechnikou. Byly zakoupeny počítače pro výuku i pro využití ve volném čase. V tomto období mělo učiliště 400 žáků. Připravovali se zde učni nejen pro družstva, ale i pro n. p. Klenoty v Praze a v Brně.

Po rozpadu hodinářských družstev a podniku Klenoty a po rozdělení republiky, kdy se Slovensko ve výchově učňů osamostatnilo, se počal projevovat úbytek učňů. V tuto dobu mělo polenské učiliště tři pracoviště odborného výcviku. Hodináři a fotografové na Kateřinově, švadleny v Pleasu za nádražím a truhláři dojížděli do Jihomor. dřevařských závodů do Pávova.

Od 1.8.1991 se stal novým zřizovatelem " Svaz českých a moravských výrobních družstev Praha" a učiliště se stalo jeho družstevním podnikem. V r. 1992 po zrušení školského zákona bylo zrušeno i družstevní školství a pro zachování učiliště bylo nutné založit Výchovně vzdělávací družstvo, které se poté stalo zřizovatelem učiliště. Po dlouhých jednáních bylo nakonec učiliště zařazeno do sítě soukromých škol. Tento statut však nevyhovoval, nebyly peníze. Došlo k dalším vleklým jednáním, až se podařilo zařadit učiliště mezi státem dotované školy, kam na provoz přispívají i sponzoři.

Další závažná změna nastala 1.9.1997. Zdejší učiliště bylo sloučeno se "Středním odborným učilištěm textilním a služeb v Jihlavě" a Polná dostala statut odloučeného pracoviště. Výuka krejčovských a švadlen byla převedena do Jihlavy, ostatní obory se dále učí v Polné.

Učiliště opustilo internát pod Březinou, který je majetkem Svazu čes. a mor. výr. družstev, a který je nyní tímto svazem nabízen jako ubytovací zařízení.

Zájem o vyučené hodináře, fotografy i ostatní odborníky projevuje sice mnoho podniků z velkých měst republiky, ale samy nábor neprovádějí a učně do učení neposílají. Po zrušení učilišť v Novém Městě nad Metují a ve Šternberku je polenské učiliště jediné pro výuku hodinářů v celé České republice.

Použitá literatura :

Kolektiv autorů : Polná 1242 - 1992.

F. Pojmon : Polná.

B. Hladík : Stará polenská škola.

Aug. Spinar: První roční zpráva hlavní školy v Polné.

Kolektiv autorů: Deset let odborné školy hospodářské v Polné na Českomor. vysočině.

Kolektiv autorů odbor. učiliště ČSVD : Almanach č. 1, 2, 3, 4.

Archiv muzea v Polné : Živnostenská škola v Polné PO - FS46846/2, 46881, 46882, 46849/1 - 3.

Odborná hospodářská škola PO - FS 46848 / 1 - 4, 6 - 8, 46791/2, 46885 46875 / 1 - 3.

Za osobní vzpomínky a spolupráci děkuji p. M. Pospíšilovi, býv. řediteli Zemědělské školy v Polné a p. J. Skočdopolovi, řediteli SOU ČSVD v Polné.

Ilustrace Karla Liebschera s polenskými motivy v díle A. Sedláčka Hradu, zámky a tvrze království Českého

Koncem 19. století vydal profesor reálného gymnázia v Táboře August Sedláček 12 dílů publikace *Hradu, zámky a tvrze království Českého*. V posledním dílu popisuje na stranách 152 - 164 zbytky polenského hradu a zámku. Autor prostudoval mnoho dostupných pramenů, které cituje, a při návštěvě Polné zřejmě získal informace od starších polenských občanů i zájemců o památky. Zaznamenal totiž i likvidaci různých částí hradu. Sedláček se v příspěvku věnoval i polenské historii od poloviny 13. století do vyhoření hradu v roce 1794.

Na nejstarším pohledu na Polnou, rytině Jacoba Houfnagla z r. 1617, vidíme mohutný polenský hrad od jihu. Koncem třicetileté války byl pobořen a zapálen Švédy, kteří podnikali z Jihlavy nájezdy do širokého okolí. Podobná rytina Matthäusa Meriana je otištěna v Sedláčkově publikaci na str. 161. V roce 1741 byl sice hrad částečně opraven, ale již po třech letech znovu vyhořel a po velkém ohni r. 1794 již nebyl obnoven. B. Rérych popisuje pokračující zkázu hradu v 19. století. Ten se stal panským a veřejným lomem, z něhož velkostatek vybíral cihly a kamení na opravu zemědělských objektů a hájoven a různý materiál ještě prodával soukromníkům. Tak prý v Polné nebylo starého domu, aby v něm nebyl sloup, ostění nebo schody ze zámku. Hradu ubývalo, protože zámečtí nájemníci pomáhali bořit klenby. Obrat nastal až v roce 1922, kdy továrník Václav

Pojman koupil celý objekt za 75 000 Kč pro muzeum a Sokol. Obětavou prací mnoha Polenských byl hrad během čtyř let opraven a o pouti 15. září 1926 v něm bylo otevřeno muzeum, přestěhované z Kaplanky.

V příspěvku je i 6 ilustrací polenských památek. Jsou provedeny malbou tuší kombinovanou s bělobou a jejich autorem je Karel Liebscher, který se narodil 23. 2. 1851 v Praze a zemřel 20. 4. 1906 tamtéž. Odborné vzdělání získal ve Vídni na škole profesora Lichtenfelsa. K. Liebscher byl malířem ilustrátorem a krajinářem. Na svých cestách po Čechách věnoval pozornost především krásám přírody a historickým památkám. Právě z toho důvodu ho získal A. Sedláček k četným ilustracím svého rozsáhlého díla. I když příspěvek o Polné vyšel až v roce 1899, zachytil Karel Liebscher 6 obrázků polenských památek již v roce 1895 nebo před ním. Na třech totiž je kostel Nanebevzetí Panny Marie bez věže, která byla zničena při požáru města 4. srpna 1863 a do dnešní podoby postavena roku 1895.

Celkem pět za šesti originálů Liebscheroých obrázků daroval muzeu v roce 1928 dlouholetý spolupracovník B. Rérycha a pozdější správce muzea Bedřich Neubauer. Jejich velikost v cm je uvedena v následujícím seznamu spolu s evidenčními čísly muzejní sbírky.

Obrázky číslo 1, 4 a 6 jsou reprodukovány v tomto čísle.

1. *Motiv z nádvoří zámku*. 15,3 x 20. Evidence muzea PO-FS 3152. Je to první nádvoří s věží ke Kateřinovu. Na pravé straně byla zahrádka, dnes je tam volné prostranství s přístupem k Zámecké restauraci.

2. *Zámek v Polné*. 16,2 x 28,2. PO-FS 3158. Pohled na zbytky hradu a zámku od severu s kapličkou sv. Jana Nepomuckého.

3. *Brána zámku*. 14,8 x 19,3. PO-FS 3157. Pohled od Kateřinova na zámeckou bránu s věží.

4. *Průčelí zámku k rybníku*. Zachycuje stav před úpravou v letech 1922 - 1926, před zmínou na hudební školu v letech 1986 - 1989 a rekonstrukci od r. 1995.

5. *Zbytky gotické brány v městě Polné.* 20,5 x 14,8. PO-FS 3155. Malováno před r. 1895. Je to dolní brána k Nerudově ulici.

6. *Brána v Polné.* 15,8 x 14,8. PO-FS 3156. Je to Školská brána, malovaná před r. 1895. Dům čp. 15 Marie Pokorné vlevo od brány byl r. 1946 zbořen a na jeho místě vede silnice k Husovu náměstí.

Literatura:

August Sedláček: *Hrady, zámky a tvrze království Českého.* Díl XII/1899.

Břetislav Rěrych: *Bývalá zřícenina polenského hradu, nyní muzeum.* Zvláštní otisk ze 4. svazku Vlastivědného sborníku východočeského, strana 3 - 8. Chrudim 1929.

P. Zdeněk Krček

Z HISTORIE ZVONŮ DĚKANSKÉHO KOSTELA NANE- BEVZETÍ PANNY MARIE V POLNÉ

(2. část)

21. února roku 1600 blesk uhodil do zvonice kostela, které se říkalo "Tábor" - a při následném požáru byl cymbál hodin rozlit. Hned po požáru bylo započato s opravou zvonice. Na věži bylo zřízeno obydlí pro hlásného, které platilo město. Pod jeho bytem byla umístěna zvonice. Stavba byla ukončena roku 1609.

Roku 1651 byl ulit nový zvon, kterému se lidově říkalo "Klampač" - a to proto, že se ráno a večer na něj zvonilo klekání. Vážil 8 centérů a okolo koruny bylo vyryto 36 postav hudebníků. Nápis na něm zněl: "Za úřadu konšelského a primátorů: Martinus Konzbul, Matiaš Měřinský, Bartolomeus Martin, Matouš Kulich, Tobiáš Polina, Simon Zaňter, Nikolaus Strádal, Pavel Barviř, Kašpar Peřina, Nikodem Havlu, Václav Vodička, Erazim Konzbul - byl tento zvon ulit roku 1651".

Roku 1699 Leopold, kníže z Dietrichsteina přebírá panství polenské po svém otci Ferdinandovi. 21. září se zúčastnil mše svaté, kterou sloužil místní děkan Václav Čapek. Po obřadech se nechává knězem přesvědčit, aby započal s rozšířením kostela. Kníže Leopold odjel z Polné do Libochovic a potom do Golčova Jeníkova. Odtud poslal hejtmánovi panu Adamu Maršákovi list, aby zajistil přípravy ke stavbě nového děkanského kostela. Na jaře

roku 1700 byl starý kostel rozbořen a stavbu převzal stavitel Vítus z Nového Veselí. Mše svaté byly v době stavby děkanského kostela střídavě slouženy ve špitálském kostelíku sv. Anny a u sv. Kateřiny.

O stavbě polenské svatyně se doslechli stavitel a zároveň měšťan kutnohorský Jan Spinetti Angelo, původem Vlach. Hrabě Bernard z Věžníku knížeti Leopoldovi stavitele Spinettiho vřele doporučil. Když se o tom dozvěděl stavitel Vít, ukončil v Polné svoji činnost, protože nechtěl být zaměstnán pod cizincem.

Roku 1701 umírá děkan Čapek - a na jeho místo nastupuje děkan Pavel Antonín Haberland. Ten 21. listopadu 1705 poprvé v rozestavěném kostele slouží mši svatou. Roku 1707 byla na pražské biskupství - kam tehdy Polná diecézi patřila - poslána žádost o vysvěcení nového kostela. Arcibiskup pražský sice do Polné nepřišel, ale poslal místo sebe světiteli biskupa Hieropolitánského Víta, který byl zároveň opatem Strahovského kláštera. Ten přijel do Polné 7. září 1707.

Dne 8. a 10. září udílel sv. biřmování. - 9. září světil oltáře v lodi evangelní, - v neděli 11. září světil kostel a hlavní oltář - a 12. září oltáře v lodi epištolní. Po ukončení slavností, kterých se zúčastnilo tisíce lidí, rozdávány stříbrné tolary a zlaté

dukáty. Do kašny na náměstí teklo červené i bílé víno. Z radnice byly mezi lidí házeny kusy pečeného masa. Při slavnostech bylo v Polné 49 kněží, - opat Václav Vejmluva z Kláštera a Jeroným Hlina ze Želiva. Z Mikulova přijel představený kláštera Petr s kanovníky - a rektor Neumann z jezuitské koleje v Jihlavě. - Po ukončení oslav měla pokračovat dostavba kostela. Vedle hlavní vysoké věže měly být postaveny ještě dvě menší, - ale roku 1708 umírá šlechtyní kníže Leopold - a práce byly zastaveny.

Věž je vysoká 63,5 metrů. V té době v ní byly umístěny čtyři původní zvony - a to:

zvon zvaný "prostřední", "husitský", "velký", "klampač". K těmto jmenovaným zvonům byl roku 1781 pořízen zvon pátý, ulitý ke cti svatého Václava. Nesl nápis: "Sancte Venceslaue Martyr, Patrone Regni Bohemiae, ora pro nobis". Šestý zvon byl pořízen za děkana Mikuláše Sobotky roku 1803 a byl zasvěcen k počtě svatého Li-guriáše, mučedníka, patrona města Polné.

V budoucnosti však všech šest zvonů čekal nezáviděníhodný osud. Byl to rok 1863 - a velký požár Polné.

O tom - a o dalších osudech polenských zvonů v příštím - třetím pokračování.

BIBLIOGRAFIE POLENSKA V R. 1996, JAK JI ZAZNAME-NAL KLUB ZA HISTORICKOU POLNOU.

1. BABÍNEK, J.: *AC Bábus klub Polná - zhodnocení fotbalové sezóny 1995*. Polenský zpravodaj 4/1996, str. 21-22 a 5/1996, str. 23-24.
2. BUBLÁKOVÁ, L.: *Klub za historickou Polnou opět vydává Polensko*. Jihlavský večerník 16. 9. 1996.
3. CENDELÍN, D.: *Stará cesta k Polné*. Polensko č. 2, 1996, str. 28.
4. FIŠAR, V.: *František Augustin*. 150. výročí narození významného meteorologa, rodáka z nedalekého Sirákova. Polensko č. 2, 1996, str. 25-26.
5. FIŠAR, V.: *Polenský měšťanský pivovar*. Polensko č. 4. 1996, str. 26-29.
6. FIŠAR, V.: *Vážení čtenáři...* úvodník k obnovení vydávání sborníku Polensko. Polensko č. 1, 1996, str. 1.
7. FIŠAR, V. - PRCHAL, J.: *Pouti v Polné*. Polenský zpravodaj 6/1996, str. 11-12.
8. HAJNOVÁ, J.: *Co možná nevíte o TKZ, spol. s r. o.* Z historie i současnosti kopopodniku v Polné. Polensko č. 2, 1996, str. 15-19.
9. HAJNOVÁ, J.: *Dafe-Plast v Polné*. Z činnosti podniku na výrobu plastových oken. Polensko č. 3, 1996, str. 18-19.
10. HAJNOVÁ, J.: *Pila na Podhoře*. Z historie i současnosti dřevařského podniku v Polné. Polensko č. 1, 1996, str. 4-6.
11. HAJNOVÁ, J.: *Pleas - vznik a historie závodu, jeho vývoj od r. 1948*. Polensko č. 4, 1996, str. 29-34.
12. HEJDUKOVÁ, B.: *Dětství Vlasty Pittnerové*. Spisovatelka V. P. se narodila 1. 1. 1858 v Polné. Polensko č. 2, 1996, str. 13-15.
13. HLADÍK, B.: *Bedřich Neubauer, polenský muzejník*. Polensko č. 4, 1996, str. 1-2.
14. HLADÍK, B.: *Polenské nouzové peněžní poukázky*, Polensko č. 3, 1996, str. 13-16.

15. HLADÍK, B.: *Z výsledků kroužkování ptactva na Polensku*. Polensko č.1, 1996, str. 7 - 10.
16. JAKEŠ, J.: *Klusáčkův hostinec v Hrbově a slavení masopustu*. Polensko č. 4, 1996, str. 12-13.
17. KASKOVÁ, K.: *Sklářství na Horácku*. Polensko č. 3, 1996, str. 8 - 9.
18. KAŠÍK, J.: *Jak si vzpomínám na Bedřicha Neubauera*. B. N., polenský muzejník. Polensko č. 4, 1996, str. 3-4.
19. KISLINGEROVÁ, M.: *Pod Jiříkovým kamenem (kapitoly z Polné)*. Černá kronika města Polny. Polenský zpravodaj č. 1 -12/1996.
20. KLUSÁČEK, J.: *Klub za historickou Polnou*, Polensko č.1, 1996, str. 2-3.
21. KLUSÁČEK, J.: *Pěvecký sbor Čestmír, tradice sborového zpěvu*. Jihlavské listy 2. 4. 1996, str. 4.
22. KUČEROVÁ, J.: *Jak se v Polné dříve žilo*. Polenský zpravodaj 12/1996, str. 13-14.
23. *Letní sezóna 1996 v muzeu*. Polenský zpravodaj č. 6/1996, str. 8.
24. MACH, F.: *Masné krámy na Rosmarku a dům "Na sboru"*. O zaniklých polenských stavbách. Polensko č. 4, 1996, str. 35.
25. MACH, F.: *Polná před sto lety*. O řemeslech. Polensko č. 2, 1996, str. 17 - 28.
26. MACH, F.: *Polná před sto lety*. Stavba věže kostela v roce 1895. Polensko č. 3, 1996, str. 23.
27. MACH, F.: *Stalo se před sto lety*. Polensko č. 1, 1996, str. 20 - 21.
28. MERUNKA, V.: *Vítejte v Polné, pane prezidente!* K březnové návštěvě Václava Havla. Polenský zpravodaj 4/1996, str. 4.
29. MÜLLEROVÁ, J.: *Prezident Václav Havel v Polné*. Polenský zpravodaj 4/1996, str. 3.
30. NOVÁK, L.: *Nová pošta v Polné*. Polenský zpravodaj 9/1996, str. 11-12.
31. PECHOVÁ, P.: *Definice chudiny ve druhé polovině 19. století (se zaměřením na chudinu v Polné)*. Seminární práce. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1996, 12 stran strojopisu. (Zkrácená verze pod názvem Chudina v Polné ve druhé polovině 19. století vyšla v Polensku č. 4/1996, str. 6-8).
32. PETROVÁ, M.: *Jaký je život v naší mateřské škole?* Z činnosti nejmenších v Polné. Polenský zpravodaj 3/1996, str. 7.
33. PRCHAL, J.: *Ad. "Historie židovství má v Polné hluboké kořeny"*. Doplněk k článku autora D. Vrbeckého. Jihlavské listy 13. 12. 1996.
34. PRCHAL, J.: *Ignác Spínar*. Ředitel školy v Polné v letech 1849-1884, 100 let od úmrtí. Polenský zpravodaj 3/1996, str. 8.
35. PRCHAL, J.: *Kudějova korespondence nalezena*. Spisovatel Z. M. Kuděj pobýval v Polné. Polensko č. 2, 1996, str. 7-11.
36. PRCHAL, J.: *Nádražní poštovní razítka Polné*. Polensko č. 3, 1996, str.10 - 12.

37. PRCHAL, J.: *Příspěvek k poštovníctví na Polensku*. Rozhovor s Václavem Gabrielem, býv. dlouholetým zaměstnancem polenské pošty. Polenský zpravodaj 9/1996, str. 12-14.
38. PRCHAL, J.: *100. výročí narození Ing. Václava Sázavského*. V. S., světově uznávaný odborník v oboru cukrovarnictví. Polenský zpravodaj 10/1996, str. 15.
39. PRCHAL, J.: *Uplynulo 90 let od narození Bohuslava Fišera*. B. F., významný muzikolog a učitel v Polné. Polensko č. 4, 1996, str. 5.
40. PRCHAL, J.: *Zajímavá polenská výročí v r. 1996*. Polenský zpravodaj 12/1996 str. 15-17.
41. PRCHAL, J.: *Zdeněk Matěj Kuděj*. Život a dílo spisovatele. Polensko č.1, 1996, str. 11-19.
42. PROKOP, I.: *Polná Národnímu divadlu*. Polensko č. 21, 1996, str. 1-4.
43. PROKOP, V.: *Metrovka*. Výroba dřevěných metrů v Polné v letech 1927-1954. Polensko č. 3, 1996, str. 17.
44. RIEDL, J.: *Dům u psané moudrosti*. O domu "U Vejvodů" v Praze a malíři K. L. Klusáčkovi, rodákovi z Polné. Telegraf 13. I. 1996.
45. SÁZAVSKÁ, S. - PRCHAL, J.: *Tělocvičná jednota SOKOL Polná*. Polensko č. 1 - 4, 1996 .
46. SKOČDOPOLOVÁ, M.: *Polenská knihovna*. Polenský zpravodaj 7-8/1996, str. 10 - 12.
47. SOBOTKA, J.: *Územní plán města*. Polenský zpravodaj 10/1996, str. 11 - 13.
48. SOTONOVÁ, L.: *Základní škola informuje*. Polenský zpravodaj 4/1996, str. 5.
49. ŠUP, M.: *Mrkvancová pouť v Americe*. Vystěhovalci z Polné ožívají svou tradici v Chicagu. Polenský zpravodaj 9/1996, str. 10.
50. ŠUP, M.: *Polenské peněžní ústavy*. Polensko č. 3, 1996, str. 4 - 7 a č. 4, 1996, str. 9 - 1.
51. ŠUP, M.: *Polenští ševci*. Polensko č. 2, 1996, str. 4-7.
52. VOMELOVÁ, M.: *100 let polenského muzejnictví*. Polenský zpravodaj č.1-5/1997 (dokončení z minulého ročníku).
53. VOMELOVÁ, M.: *O Břetislavu Rérychovi*. Polenský zpravodaj 7-8/1996, str. 13-15.
54. VRBECKÝ, D.: *Historie židovství má v Polné hluboké kořeny*. Jihlavské listy 1. 11. 1996, str. 8.
55. *Záchrana Kleštěru v Polné*. Úsek prastaré obchodní stezky bude vyčištěn a zpřístupněn turistům díky iniciativám Klubu za historickou Polnou. Polensko č. 4, 1996, str. 14-15.
56. ZEMANOVÁ, K.: *Prst vzpomínek na mého strýce Indiána*. O Bedřichu Neubauerovi, významném polenském rodákovi. Polensko č. 4, 1996, str. 2-3.